

**O SEMNIFICATIVĂ INIȚIATIVĂ PATRIOTICĂ:
PROCLAMAREA LUI NICOLAE TITULESCU CA CETĂȚEAN
DE ONOARE AL LOCALITĂȚII CRASNA—SĂLAJ (13 IUNIE 1935)**

La 100 de ani de la nașterea marelui om de stat român și diplomat de renume mondial, Nicolae Titulescu, eminent luptător pentru pace, pentru respectarea tratatelor și crearea unui sistem eficient de alianțe, la nivel european și regional, capabil să opună o rezistență activă ascensiunii fascismului și revizionismului — anuarul nostru își face o datorie de onoare readucînd în memoria contemporanilor una din dovezile reprezentative ale respectului și aprobării entuziaste de care se bucura activitatea ilustrului om politic în rîndurile opiniei publice sălăjene interbelice.

Începînd din anul 1932, în Sălaj — județ de graniță pe atunci — s-au desfășurat numeroase acțiuni de combatere a revizionismului și de conștientizare a opiniei publice în fața imensului pericol ce amenința hotarele dinspre Vest. Aceste acțiuni: demonstrații de masă¹, subscripții publice în beneficiul armatei², conferințe publice, articole în presă, etc. au fost inițiate de Liga antirevizionistă, care grupa în rîndurile ei o serie de personalități ale vieții politice, și culturale, cu orientare democratică.

La mai puțin de doi ani de la marea manifestație antirevizionistă desfășurată în Zălau la 28 mai 1933, primpretorul plasei Crasna, Vasile Pustai (Pășteanu) — care fusese unul din membrii de frunte ai comitetului de organizare a manifestației amintite — a lansat în colaborare cu un colectiv de inițiativă, ideea ridicării unei plăci-monument în onoare lui Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României, fost președinte al Ligii Națiunilor — de numele cui se lega inseparabil întreaga politică externă a României aceluia timp istoric — și, totodată, proclamarea acestuia ca cetățean de onoare al Comunei Crasna. Ideea, sprijinită entuziast de numeroși locuitori din toate localitățile plasei, s-a materializat uimitor de repede, astfel că la mijlocul lunii iunie 1935, placa-monument era gata pentru inaugurare.

Regretatul fost primpretor Vasile Pustai (Pășteanu), în ultimii ani domiciliat în orașul Tășnad, își amintea că a trimis o scrisoare la Geneva, ilustrului diplomat, invitîndu-l să ia parte la festivitatea de inaugurare a plăcii-monument și de a acorda a titlului de cetățean de onoare al comunei Crasna. Nicolae Titulescu a răspuns cu promptitudine invitației, printr-o scrisoare, mulțumind călduros pentru gestul original, plin de semnificație patriotică al locuitorilor și autorităților plasei Crasna, gest care confirma, încă o dată, adeviunea necondiționată a întregului popor român la politica promovată de România interbelică, orientată spre apărarea granițelor rezultate din tratatele de pace din 1920 și instalarea unui climat de pace și destindere în Europa și întreaga lume. În finalul scrisorii, Titulescu își exprima regretul pentru faptul de a nu putea participa la festivitatea

¹ I. Ivănescu, în *ActaMP*, 5, 1981, p. 595—599;

² V. T. Ciubăncan, în *ActaMP*, 5, 1981, p. 603—614;

proiectată — multiplele obligații protocolare reținându-l peste hotare — și ura deplin succes festivităților proiectate.

Festivitatea de inaugurare a monumentului amplasat în părculețul din fața preturii și judecătoreiei plasei Crasna, azi spital, a avut loc la 13 iunie 1935 în prezența a mii de locuitori din plasa și comuna Crasna. La festivități au luat parte, prefectul Sălajului, Mihai Gurzău, și alte oficialități județene, profesorul Leontin Ghergariu, președintele secției sălăjene a Ligii antirevizioniste, corul „Astrei”, din despărțământul Sălaj, și numeroși reprezentanți ai asociațiilor culturale, profesionale și religioase din județ. La inaugurare plăcii-monument au rostit cuvântări: primpretorul plasei Crasna — Vasile Pustai (Pășteanu), Leontin Ghergariu și Alexandru Cadar — președintele secției „Astra” din plasa Crasna, fost senator, elogiind activitatea desfășurată de Nicolae Titulescu și arătând că sălăjenii sînt solidari și aprobă necondiționat tot ceea ce se întreprinde pentru salvagardarea păcii și înțelegere între popoare (vezi Fig. 2, 3, 4, 5, 6).

De altfel, monumentul ilustra convingător și prin text și prin formă această idee: la mijloc harta *României* interbelice încadrată sus, de globul pămîntesc înconjurat de un briu cu inscripția: „Jus et lex pro patria” (Dreptate și lege, pentru patrie), iar jos, de textul propriu-zis care reproducea un fragment dintr-o cuvîntare celebră rostită la Liga Națiunilor — fragment indicat de însuși Nicolae Titulescu în scrisoarea amintită — cu următorul conținut: „Hotarele actuale ale României sunt rezultatul evoluției de veacuri a unei idei de dreptate. Procesul stabilirii lor este definitiv sfîrșit. La orice încercare de a-l reîncepe, în numele întregului neam românesc, eu răspund: Nu! Nu! Niciodată!” (vezi Fig. 1)³.

Redăm mai jos și textul integral al hotărîrii consiliului comunal Crasna de acordare a titlului de cetățean de onoare al localității lui Nicolae Titulescu: „Consiliul comunal al comunei rurale Crasna, din județul Sălaj;

Dorind a-și exprima recunoștința și stima față de Marele Bărbat de Stat cu renume mondial;

Potrivit dreptului asigurat prin §-ul 21 al art. 104 din legea pentru organizarea administrației locale;

Cu unanimitate de voturi și cu multă însuflețire a proclamat pe Domnul Nicolae Titulescu ministrul afacerilor străine, de cetățean de onoare al comunei Crasna.

Avînd în vedere activitatea gigantică încoronată de aureola izbîndei, dezvoltată spre binele omenirii, pentru scopul cel mai nobil și sublim, menținerea păcii între popoare;

Avînd în vedere onoarea deosebită ceea ce o are comuna Crasna — mulțumită inițiativei și rivnei fără răgaz a agilului primpretor al plasei Crasna domnul Vasile Pustai, — prin ridicarea monumentului „Placa Titulescu” în Piața Regina Maria, în eternizarea prin literi de aur a unor fraze elocvente și neuitate ale renumitei cuvîntări rostită la Geneva, afirmînd, că hotarele actuale ale Țării sînt rezultatul unei dezvoltări istorice și că acelea sînt și rămîn veșnice;

Luînd în considerare că acest monument atribuie comunei Crasna o mare demnitate și o însemnătate istorică în apropierea hotarului de vest al Țării;

Pentru aceste motive și contribuind totodată și la ridicare propriei sale demnități, consiliul comunal a hotărît conform dispozitivului, în ședința festivă, ținută la 13 iunie 1935.” (vezi Fig. 7).

La împlinirea a aproape 50 de ani de la edificarea monumentului, se impun cîteva considerații privind istoria lui. În anul 1940, autoritățile locale, temîndu-se justificat că vremelnicul ocupant — instalat aici după odiosul dictat de la Viena — va profana acest simbol al demnității naționale, au demontat partea superioară a monumentului (globul) și au îngropat-o. Abia în anul 1972 globul a fost dezgropat în urma unor să-

³ C. Grad — *Titulescu și Crasna*, notă însoțită de fotografia monumentului în suplimentul *Silvania* al ziarului *Năzuința*, mai 1981. Întrucît nota a apărut mult redusă față de manuscris și fără semnătură, facem acum cuvenita precizare;

pături ocazionale⁴. Între timp, în anul 1946, — informațiile le deținem din amintirile fostului primpretor — prin grija lui Vasile Pustai (Pășteanu), partea superioară, a fost refăcută — astfel că acum în Crasna se află atit monumentul refăcut cît și originalul părții superioare (ne-expus).

Gîndirea și acțiunile politico-diplomatice ale lui Nicolae Titulescu, rezumate sugestiv în textul înscris pe placa-monument din Crasna și în actul solemn prin care i se acorda titlul de cetățean de onoare al Crasnei, este mai actuală ca oricînd, astăzi, cînd forțele iubitoare de pace din întreaga lume — conștiente de imensul pericol pe care-l constituie cursa fără precedent a înarmărilor — cer cu vigoare crescîndă revenirea la rațiune și instalarea unui climat de destindere internațională și încredere reciprocă, propice dezvoltării nestingherite a civilizației umane, a tuturor țărilor și popoarelor.

CORNEL GRAD
DORU E. GORON

**UNE SIGNIFICATIVE INITIATIVE PATRIOTIQUE:
LA PROCLAMATION DE NICOLAE TITULESCU EN TANT QUE CITOYEN
D'HONNEUR DE LA LOCALITÉ DE CRASNA-SĂLAJ (LE 13 JUIN 1935)**

(Résumé)

Les auteurs présentent une des initiatives originales de reconnaissance publique et d'adhésion sans réserve des habitants et des autorités de l'arrondissement de Crasna (Sălaj) envers l'activité déployée par le grand homme d'état roumain et diplomate de réputation mondiale, Nicolae Titulescu — depuis la naissance duquel il y a juste 100 ans, cette année: sa proclamation en tant que citoyen d'honneur de la localité de Crasna, de même que l'édification d'un monument (le 13 juin 1935) sur la plaque duquel on a gravé une inscription contenant un fragment d'un discours célèbre de l'illustre homme politique, tenu à Genève.

L'inscription résume suggestivement la pensée politique et diplomatique et l'activité de Nicolae Titulescu orientée vers le maintien du statu-quo européen, par le refus de toute tentative de révision des frontières établies par les traités de paix de 1920-et la garantie d'une paix durable: „Les frontières actuelles de la Roumanie sont le résultat de l'évolution depuis des siècles d'une idée de justice. Le processus de leur établissement a pris fin définitivement. A toute tentative de le reprendre, au nom de la nation roumaine toute entière, je réponds: Mais non! Non! Jamais!“.

⁴ Detalii despre istoria monumentului se găsesc în corespondența dintre Vasile Pustai (Pășteanu), Valer Osian și Ioan Ardeleanu-Senior, păstrate în copie la Arh. Stat. Sălaj—Zălau.

Fig. 1. *Fotografia-document a monumentului din Crasna cu textul explicativ și semnătura prim-pretorului Vasile Pășteanu*

Fig. 2. Aspect de la festivitatea de inaugurare a monumentului. În prim plan: prefectul Mihai Gurzău — primul din dreapta — și Vasile Pășteanu — al treilea de la dreapta spre stînga

3

Fig. 3. O parte din membrii cercului „Astrei” prezenți la festivitate

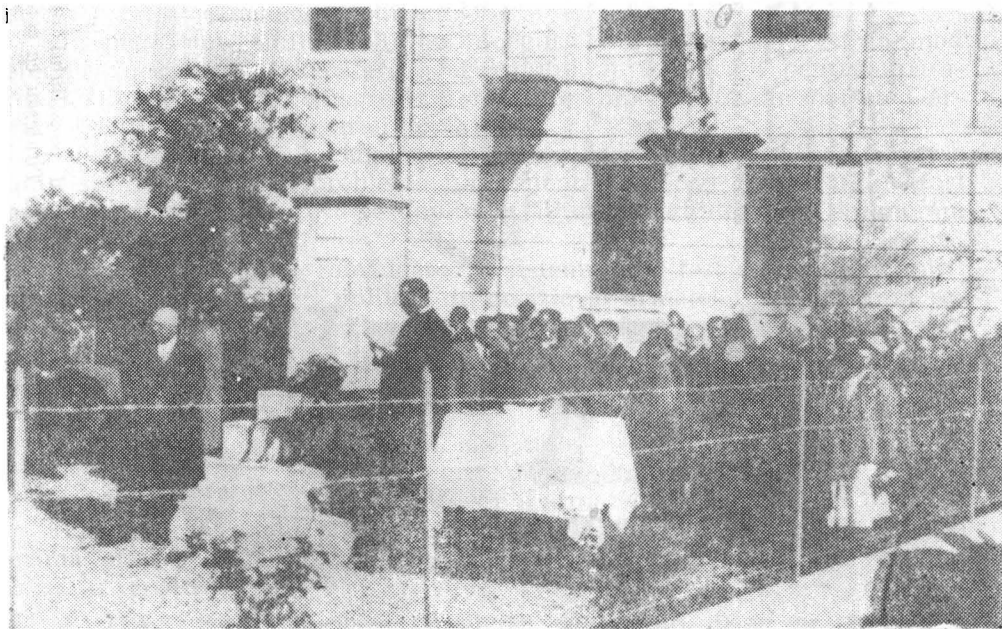
4

Fig. 4. Instantaneu care surprinde momentul dezgropării părții superioare a monumentului — septembrie 1972

**Fig. 5. Aspect din timpul festivității de inaugurare a monumentului. Vorbește Leon-
tin Ghergariu — președintele secțiunii sălăjene a „Astrei”**

**Fig. 6. Aspect din timpul festivității de inaugurare a monumentului. Vorbește
Al. Cadar — președintele secțiunii plasei Crasna a Astrei**

